

Ž i v o t o p i s

dr. Jana DOLEŽALÁ, profesora filosoficko-historické fakulty KU.

Mým rodištěm jsou Vnorovy /dříve Znorovy/, vesnice na Moravském Slovácku. Otec přišel do tohoto kraje jako "vandrující" pekařský dělník. Před tím pracoval ve Vídni, kde se činně účastnil dělnického hnutí z konce minulého století a také života tamní české menšiny. Našel práci u mého dědečka, zednického mistra, který si postavil u svého domku pekárnu a zřídil krupařství. Po sňatku s mou matkou otec obojí převzal. V důsledku brzy na to utrpeného úrazu pekárnu zrušil a přeměnil krupařství na vesnický obchod. Byla to maloživnostenská existence v pravém slova smyslu, která i při velké pracovitosti obou rodičů poskytovala 8 dětem jen velmi skromné živobytí zejména po předčasné smrti matčině v r. 1918.

Narodil jsem se 30.3. 1902 jako druhé z 10 dětí, z nichž osm zůstalo na živu. V dětství měl na můj duševní vývoj největší vliv otec svou touhou po vědění, sympatiemi k dělnickému hnutí a protiklerikálním a protimonarchistickým smýšlením i činností.

Po pěti letech docházky do obecné školy dal mne otec na přímluvu učitelů zapsat na klasické gymnasium ve Strážnici. Pro otce to bylo tehdy značné finanční zatížení /matka už byla nemocná/ a první léta jsem také mohl studovat jen s pomocí gymnasiálního podpůrného spolku.

Velká část mého studia na gymnasiu ve Strážnici spadala do údobí I. světové války. Sympatisoval jsem tehdy pod vlivem svého otce a některých profesorů s Dohodou, použil jsem styků s ruskými zajatci k osvojení základů ruštiny a na škole jsem se zapojil iniciativně do protirakouského studentského hnutí. Koncem války jsem se také dostal do styku s dělníky organizovanými v sociálně-demokratické straně a hned po skončení války jsem jako sextán vstoupil do strany.

Styky se Slováky, studujícími ve Strážnici a vliv některých profesorů, kteří v r. 1918 odešli na Slovensko vedly mne k rozhodnutí pokračovat ve studiu na reálném gymnasiu ve Skalici na Slovensku, kde jsem absolvoval septimu a oktávu a v roce 1921 s vyznamenáním maturoval.

I na reálném gymnasiu ve Skalici jsem byl aktivně činný v tehdejších hnutích středoškolského studentského hnutí, bojoval proti luďackému vlivu mezi studenty a zároveň sledoval velmi účastně boje mezi levicí a pravicí v soc. dem. straně. Při rozkolu strany jsem se postavil na stranu levice, vstoupil do Federované dělnické tělocvičné jednoty ve Veselí nad Moravou a pomáhal budovat místní organizaci KSČ ve svém rodišti.

Na střední škole jsem sice studoval dále s výborným prospěchem, ale nepatřil jsem pro svůj živý temperament a vyhraněnost zájmu k t.zv. vzorným žákům. Zajímal jsem se totiž především o přírodní vědy, matematiku a později o psychologii a dějiny filosofie.

Na podzim v roce 1921 jsem se dal zapsat) na filosofickou fakultu KU / kombinace filosofie-franština/ s úmyslem státi se učitelem na střední škole. Vlivem Fr. Krejčího a Viléma Forstra jsem se zaměřoval už během prvního roku studia stále více na psychologii, což mne přivedlo k tomu, že jsem po dvou semestrech studií v Praze odešel na universitu v Lipsku, abych pokračoval ve studiu na Wundtově psychologickém ústavu.

V Lipsku jsem se můj studijní zájem brzy soustředil k otázkám experimentální psychologické metodiky, psychofysiky, psychofysiologie a zejména psychologie práce. Odtud jsem dospěl zcela přirozeně ke studiu politické ekonomie a statistických method.

Studium v Lipsku jsem zakončil v roce 1927 rigorosními zkouškami s výborným prospěchem z filosofie /psychologie/, pedagogiky a národního hospodářství. Disertační práce pojednávala o analyse práce s kolem na hřídeli, /Analyse der Arbeit an Drehkurbeln/ a byla přijata s vyznamenáním. Získal jsem jí také cenu filosofické fakulty v Lipsku udělovanou za nejlepší disertační práce ve studijním roce.

Náklad na studium v Lipsku jsem si hradil jednak z příspěvků otce, jednak ze soukromé půjčky a z drobných vlastních příjmů jako vědecká pomocná síla a pod.

Politicky jsem se na universitě v Lipsku zapojil do tamní Komunistické studentské skupiny. V roce 1923 a 1924 jsem byl také členem bojového svazu Rudých setnin /Rote Hundert-schaften/.

V srpnu 1926, ještě před ukončením studia na universitě, jsem přijal místo asistenta v psychotechnickém ústavu prof. E. Sachsenberga, veoucího učitele katedry pro provozní vědy /Betriebswissenschaften/ na Vysoké škole technické v Drážďanech. V říjnu 1930 mi pak bylo svěřeno vedení uvedeného ústavu.

V šestileté činnosti na Vysoké škole technické v Drážďanech jsem, zejména při vedení Sachsenbergových výzkumů práce na běžícím páse získal značné zkušenosti laboratorní a měl jsem příležitost seznámit se podrobně se všemi otázkami organizace výroby a mechanické technologie. Z ostatních úkolů se zmiňuji ještě jen o svém podílu na uspořádání drážďanské výstavy "Technické město" v roce 1928, kde mi bylo svěřeno rozsáhlé oddělení,

týkající se organizace práce, nácviku dovedností a užití psychologie ve volbě povolání a výrobní praxi. V roce 1929 jsem byl jmenován stálým přísedícím zemského úřadu práce v Sasku s úkolem organisovat společně s prof. Klemmem z university v Lipsku saské poradenství pro volbu povolání. V témže roce jsem zastupoval Sachsenbergovu katedru na mezinárodním kongresu pro racionalisaci v Paříži /přednáška o práci na běžícím páse/ a v roce 1930 na mezinárodním psychotechnickém kongresu v Utrechtu /přednáška o spontáním výběru povolání/.

V roce 1929 mi nabídl prof. Krueger, ředitel Wundtova psychologického ústavu na universitě v Lipsku místo vedoucí asistenta s požností habilitace. Nabídku jsem nepřijal, protože jsem se v té době už zcela zaměřil na otázky užití psychologie ve výrobní praxi a také proto, že mi nevyhovovala gestaltistická orientace lipské psychologické školy.

I na pracovišti v Drážďanech jsem byl ve stálém styku s Komunistickou stranou a odborářskými pracovníky, ale změněná politická situace v Německu vyžadovala si už ode mne jako cizince určitou zdrženlivost v politické činnosti veřejné. Navázal jsem však v té době intenzivní písemné a částečné i osobní styky se sovětskými vědci svého oboru /Sirkin, Kolodnaja, Gastěv, Spielreina jiní/.

Na technice v Drážďanech jsem působil až do konce dubna 1932. V tomto roce došlo v Sasku ke koaliční vládě národních socialistů /MSDAP/ a německých nacionálů /DN/, prakticky tedy už k vládě zcela fašistické. Při policejní prohlídce v mém bytě mi bylo zabaveno několik čísel "Inprekoru" /Internationale Presse-Korrespondent/ vydávaného Třetí internacionálou a jiná marxistická literatura. Následovalo nejprve zrušení povolení k zaměstnání ve veřejné službě a brzy na to i odnětí policejního povolení k dalšímu pobytu v Sasku, což prakticky znamenalo vypovězení z Německa. Koncem dubna 1932 jsem opustil Německo a přijel do Prahy, abych nastoupil místo náměstka ředitele v Ústředním psychotechnickém ústavu československém.

Na novém pracovišti mne očekávaly po stránce organizační i odborné velmi neutěšené poměry. Využívaje svých zkušeností z Německa vybudoval jsem během 4 let z této nevýznamné složky Masarykovy akademie práce výkonnou a organizačně samostatnou vědeckou instituci s rozsáhlým stykem s praxí. Postupně jsem však při budování této instituce dospěl k názoru o nesprávnosti úzké psychotechnické zaměřenosti ústavu a začal jsem se snažit o jeho přebudování na ústav pro vědecký výzkum práce, při čemž mi jako vzor tahuly na myslí podobné instituce v Sovětském svazu. V roce 1937 jsem získal pro tuto myšlenku tehdejšího ministra so-

ciální péče inž. Jaromíra Nečase. S jeho přispěním byl v roce 1938 Ústřední psychotechnický ústav československý přebudován na Ústav lidské práce. Tento ústav jsem pak po odborné stránce řídil až do odchodu na universitu.

V roce 1936 jsem byl habilitován pro obor užité psychologie na filosofické fakultě v Praze.

Téměř jedenáctiletý pobyt za hranicemi měl na můj vědecký i pracovní vývoj hluboký vliv. Získal jsem velmi mnoho, ale zároveň jsem si zvykl na jiné pracovní podmínky pro vědeckou práci. Také jsem téměř úplně ztratil kontakt s naším kulturním a vědeckým životem. Po návratu jsem se jen těžko přizpůsoboval domácím poměrům ve vědecké a odborné práci a jen pomalu zapojoval do našeho veřejného života. Tyto okolnosti, ~~kteř~~ dále rozsáhlost a obtížnost pracovních úkolů a konečně také nesnáze, které mi v Německu způsobilo mé politické zaměření, mne přivedly k rozhodnutí neúčastnit se už aktivně politického života. Navázal jsem sice znovu slyk se soudruhy, které jsem dříve znal, ale členství v Komunistické straně jsem neobnovil.

Poslání ústavu, který jsem v Praze vybudoval a vedl, mohlo být v kapitalistické společnosti v nejlepším případě jen reformistické. Ústav mohl nejvýše jen pomáhat odstraňovat důsledky rozporů a chaosu v pracovních vztazích, které z tohoto řádu nutně vyplývaly. Zaměřil jsem proto činnost ústavu především na otázky poradenství ve volbě povolání, výcviku pracovního dorostu a zlepšování pracovních podmínek v průmyslové výrobě. Vědomě jsem však zmařil plány tehdejšího Svazu československých průmyslovníků vytvořit z ústavu instituci tohoto Svazu, ikdyž by to bylo znamenalo jeho daleko výhodnější finanční zajištění. Theoreticky mi sice byla jasná bezvýslednost i tohoto reformistického snažení, ale prakticky jsem tehdy neviděl jiné pracovní možnosti a užitečného působení.

Tato pracovní situace se však musela nutně odrazit dříve nebo později i v mém politickém vývoji. Propadal jsem reformistickým náladám a můj politický růst se zastavil.

V této situaci mne zastihla okupace a válka. Uvědomil jsem si zamožřejmě jasně, oč v této válce jde a na které straně je moje místo. Přestože Ústav lidské práce, jako velká instituce s téměř 200 zaměstnanci, dostal hned na počátku okupace německé vedení, podařilo se mu zabránit jeho zneužití pro účely okupantů, ochránit téměř všechny zaměstnance před začleněním do práce v průmyslu nebo před prikázáním do Říše a zmírnit v individuálních případech neštěstí, které jim okupace přinesla.

Bojoval jsem však proti fašismu individualisticky, bez užšího styku s Komunistickou stranou a tedy i prostředky v celku málo účinnými.

Květnová revoluce mne i ústav nezastihla nepřipraveny. Činnost ústavu jsem ihned zaměřil k četným aktuálním budovatelským úkolům, spadajícím do jeho působnosti. V celku se i tato práce dařila, ikdyž ne zcela bez tápání a omylů.

Při této práci byl jsem sice ve stálém a úzkém styku s příslušnými vedoucími pracovníky Komunistické strany ve státní správě, ale dlouhé odloučení od strany způsobilo, že jsem nebyl dostatečně obeznámen se zkušenostmi VKS/b/ a nedovedl jsem proto vždy správně porozumět taktice strany. Po delším váhání jsem v roce 1946 vstoupil do sociálně-demokratické strany. Má politická činnost byla však i potom velmi malá. Věnoval jsem se zcela odborné a organizační práci v ústavu a rozsáhlé přednáškové činnosti při propagaci socialistických forem práce a normování práce. V té době jsem byl také hlavním redaktorem časopisu "Če. koslovenský průmysl". Ve vnitrostranických bojích soc. dem. strany jsem souhlasil s levicí a zastával stanovisko nejužší spolupráce s komunisty.

Dekrem min. školství ze dne 3. září 1947 jsem byl jmenován mimořádným profesorem pro experimentální a užitou psychologii na filosofické fakultě KU. Rozvázal jsem proto svůj služební poměr s dosavadním pracovištěm, ale protože nebylo vhodného náhradníka, vedl jsem ústav po odborné stránce až do konce ledna 1948. Později už jsem tam byl jen vědeckým poradcem pro otázky psychologie práce. Na filosoficko-historické fakultě jsem byl v říjnu 1953 jmenován vedoucím učitelem katedry psychologie.

Na novém pracovišti jsem se ocitl do značné míry v obdobné situaci jako při zahájení práce v Ústředním psychotechnickém ústavu. Osobní poměry na psychologii po odchodu Fr. Krejčího a V. Forstra, okupace, nedostatek zkušebních vědeckých kádrů v oboru psychologie po revoluci a hluboká krise, vyplývající z nesprávné ideologické orientace naší předválečné a částečně i poválečné psychologie postavila pracovníky v tomto vědeckém oboru na fakultě před mimořádně těžké úkoly. Bylo třeba ujasnit si základní linii nové materialistické psychologie, vypracovat plán odborného studia psychologie, vybudovat experimentální pracoviště, navázat co nejužší spojení s praxí a zapojit se do budovatelského úsilí naší socialistické vlasti.

Výsledky a zkušenosti sovětských pracovníků v oboru psychologie, soudružská kritika na pracovištích a porozumění a pomoc ze strany vedení školy mi umožnily dosáhnout i v těchto úkolech určitých dílčích výsledků. Zbývá však vykonat ještě velmi mnoho. Při svém zdravotním stavu si však mohu stanovit už jen poměrně skromný cíl. Chtěl bych ještě přispět podle svých sil k ujasnění theoretického východiska a pomoci svými zkušenostmi při budování pracovních předpokladů pro mladé vědecké kádry, jichž nástup se v psychologii už zcela slibně rýsuje.

Vedle mé pestré pracovní činnosti probíhal můj osobní život v obvyklých drahách. V roce 1930 jsem se oženil s Emou Herbigovou. Žena je německého původu a dcera dělníka. Mám dceru Soňu, která je už provdána a končí teď 3.ročník studia psychologie.